

J. Elisonas.

Iš Pabrėžos nespausdintų botanikos raštų.

1-ąjį m. „Kosmo“ knygoje (292-295 p p.) įlėjome Tėvo Jeronimo vieną kitą žinele iš kun. Pabrėžos gyvenimo ir jo dar nespausdintų raštų sąrašą. Čia štai dedame ir ištrauką iš vieno tokių nespausdintų botanikos raštų, kurią mums parūpino gerb. mūsų bendradarbis Jurgis Eli-onas, Panevėžio gimnazijos mokytojas. Tai taip pat gražus Lietuvos visuomenei priminimas kun. A. Pabrėžos trūsėjimo mūsų šalies augmenijos tyrimo srity, jo 150 metų gimimo sukaktuvių proga, dėl ko kėlom balsą į me „Kosmo“ sąsiuvinį.—P. Eliso no mums patiektąjį rankraščio turinį įžiūrėję sudėmą iš dviejų bent kiek skirtinų dalių, jį ir spausdiname perskyrę: pirmąjį čia jau, 2-ji—terminologijos skyriui, nors toks mūsų perskėlimas, gal būt, ir ne visai tikslus, kadangi juk ir ši pirmoji dalis tetur daugiausia terminologinės reikšmės. *Red.*

Žinodamas, kad Kretingos vienuolynas turi gana didelį ir turtingą knygyną, 1921 m. vasarą tyčiomis nuvykau į jį ir prašiau jo vedėją, tėvą gvardijoną, leisti tame knygyne nors dieną pasidaruoti. Maloniai sutiko,

ir aš turėjau progos ne tik tai knygyno turimomis knygomis pasinaudoti, bet dar ir geroką rankraščių ryšulį pavarčiau. Šitų rankraščių skaičiuje užtikau ir pagarsėjusio mūsų botaniko, kun. A. Pabrėžos, veikalus, kuriuose ypatingo mano dėmesio atkreipė du dalyku: 1) didelis botanikos terminologijos žodynas, žemaitiškai lotynišku tekstu, ir 2) žemiau dedamasis rankraštis „Sryje Balsenyyny“. Nusirašiau arba, tiksliau pasakius, nurašė jį man gyvenęs tuo laiku Palangoje Kauno gimnazijos moksleivis J. Jablonskis tik tai antrąjį dalyką; žodynui nurašyti neturėjau nei laiko, nei lėšų.

Paviršutinau klausimą sprędžiant, dedamasis čionai kun. A. Pabrėžos veikalas būtų lyg pasenęs; tačiau, nežiūrint to, jisai ir šiandieną dar nėra nustojęs savo vertės, nes, kiek paliestą jo veikale dalyką suprantu ir žinau, to niekas dar nėra mūsų taip negausioje gamtinėje literatūroje lietęs. Manau, kad betveriant botanikos nomenklatūrą, daugeliui būtų naudinga pasiskaityti kartais visai teisingų šito mūsų senelio išprotavimų. Baigdamas į trumpą savo žodį, norėčiau paraginti mūsų visuomenę išleisti pilną kuš. A. Pabrėžos veikalų rinkinį, ir iš anksto atsiprašau Kretingos vienuolynn vedėjus, kad dedu laikraštį šį man asmeniškai brangų nuorašą, kuris deo damas nekeičiant kalbos ir rašybos.

J. E.

SRYJE BALSENYNY BILUU ŽEMAYT. LOTINYNYNIU PER KONYGA AMBROZIEEJO PAABRŽĄ SOORINKTUU — METUSY 1834 — KREETINGOO.

Uwagi dotyczące ułożenia doskonałej Flory Żmudzkiej.

Miłośnikom Flory Żmudzkiej i znawcom języka żmudzkiego, poświęcone.

WSTĘP

Pisarz uwag niniejszych niechce uprzedzać czytelnika o ich treści aby tym sposobem nie odstręczył jego od siebie i nie przeraził nowością zdań i myśli — Przeciwnie pisarz chce uprzedzić czytelnika, że swoje i myśli nie podaje za nieporuszone prawidła; bo zna dobrze iż się niegodzi nikomu swoich zdań gwałtem narzucać, ale przekonaniem jego jest że go dzisie swoje myśli komunikować i pod sąd znawców oddawać i przeto to czyni —

Jeśli więc czytelniku iestes ciekawy, to upraszam o cierpliwość i przeczytanie od deski do deski i o wyrozumienie co pisarzowi snujesię w głowie. — A potem idź i postępuj podług swego zdania i woli —

Pisarzem ich iest pewny żmudzin, który przeskokiem (że tak rzekę) i dla zabawy trüdnić się nauką botaniczną i chcąc niektóre żmudzkie uazwiska roślin doysść iak systematycznie podług Linneusza w języku łacińskim się zowią; z doswiadczenia własnego wpadł na takowe uwagi, które doskonały Botanik żmudzki zapewne niewzgardzi i zechce zapewne kilka chwil odłożyć dla onych, przeczytania rozważenia i wypolerowania to jest, rozkrzytkowania —

Nad to pisarz uwag niniejszych swoją determinacyą roślin nie po daie za zupełnie doskonałą: mógł się bowiem w wielu razach sam omylić, mógł też mylnie o nazwisku rośliny bydz informowany, przez ludzi którzy dokładnie lub rośliny lub nazwiska żmudzkiego nieznali — Przekonany on jest że determinacya jego roślin potrzebuje sprawdzenia; i to na kilku mieyscach od siebie odległych, dla zapewnieniasię o rzeczewistem i prawdziwem rośliny nazwisku —

Aby zaś sobie i innym głowy nietrudził, podzielił myśli swoje i pismo niniejsze na ośm części, które tytuł uwag nayprzychylniejszy nosić będą —

UWAGA PIERWSZA.

Lud Żmudzki w nazywaniu wszelkich drobnych roślin, to jest począwszy od podkrzewiow aż do grzybów, (a wyjąwszy tylko same drzewa i małą liczbę krzewów) wyrażają zawsze in **plurali numero** — np.

Żługsz (f. pl.) *Atrine media* Mokrzyca pospolita.

Kibsz (mpl.) *Aretium Lappa*. Zopian pospolity — **Kanape** (mpl.) vel

Kripes — (a) (f. pl.) *Canabis sativa* konopia pospolita —

Dagš (mpl.) *Centaurea benedicta* chaber kosmaty —

Warputes (f. pl.) *Triticum repens* Przenica Perz,

Gaylsz (mpl.) *Ledum palustre* Bagno pospolite — **Gosztauts** (m. pl.)

Saponaria officinalis Mydlnica lekarska.

Awietes (f. pl.) *Rubus idaeus* Malina pospolita —

Kwijte (m. pl.) *Triticum hybernum*. Przenica pospolita —
itd. itd. itd.

Tak brane nazwiska roślin in **plurali numero** oznaczają w mowie potocznej żmudzkiej, raz całą familią czyli cały gatunek pewnej rośliny, drugi raz (w zbiorowym wyobrażeniu) całą jedną pojedynczą roślinę, pod tem nazwaniem znanej — Też same zaś nazwiska brane in **singulari numero** oznaczają wcale co innego, gdyż oznaczają być albo ziarno, albo owoc albo jagodę albo czasami i kwiat, a prawie nigdy roślinę całą, np **kwijtis** oznacza ziarno przennieczne; **awiete** oznacza jagodę malinową; **Gosztauts gaylis** oznaczają kwiaty lub też ziarna tych kwiatów itd. Nie można przeto mówić **aug Kwietis**, **Awietes**, **Gosztauts**, **gaylis**, lecz trzeba mówić i pisać **aug kwijte**, **awietes** itd. w Nazywaniu zaś drzew i niektórych krzewów lud Żmudzki wyrażają in **Singulari numero** np.

Ūsis (m. sing.) *Fraxinus excelsior* Iesion pospolity —

Onzulas (m. sing.) *Quercus robur* Dąb pospolity.

Głusnis (m. sing.) *Salix fragilis* Wierzba krucha.

Guba (f. sing.) *Ulmus campestris* Wiaź pospolity —

Kadagijs (m. sing.) *Juniperus communis*. Jałowiec pospolity —

A nawet **Wentrijksztis** (m. sing.) *Spiraea Ulmaria*. Tawuła błotna —

A chętniej zowią in **Plurali Numero** np. **Serbentas** (f. pl.) *Ribes nigrum*. Porzeczka smrodynia —

Waszoklš (m. pl.) *Ribes rubrum* Porzeczka pospolita —

Z tej uwagi taka konkluzja wynika — Ze Botanik Żmudzki doskonały, któremu mowa żmudzka na sercu leży, stosując się do Geniuszu i sposobu myślenia ludu Wieyskiego, zechce wszystkie żmudzkie nazwiska roślin (poócz drzew) w dziele swoim in **Numero plurali** używać i pisać —

NB: Co się tycze zaś nazwisk grzybów, te używane in **Singulari numero** oznaczają ieden cały grzyb, in **Plurali** zaś **numero** oznaczają całą ich familią czyli gatunek nap:

Paegle et **Paegles** (f)

Rudmense et **Rudmenses** (f)

tak zowią Rydzy —

Baravijks et **Baravijkā** (m)

Kelmutis — **Kelmutē** (m)

Gaurūtē **Gaurutēs** (f)

Raudonikis — Raudonikė (m)	
{Gutis (f. sing)	{ Pewny gatu nek grzybow.
{Agota (f. sing)	
{Lepszis (m)	{ toż samo znaczą
{Plepszis}	
{Kuzbezdīs (m)	
{Pumpotaukszle (f)}	

Grzybami jak mało się zajmowałem tak i łacinskie systematyczne nazwania niewiem —

Przeto nazwiska żmudzkie grzybow i drzew można in *Singulari numero* używać i pisać, ponieważ tutaj dwóyznaczność mieysca mieć niemoże, gdyż grzyby, ani kwiatow ani owocow, ani nasion czyli ziaren widomych niemają; a drzewa chociaż takowe mają wyrazne, lecz zwyczaj był dla nich hoynieyszy i osobne wyrazy do nazwania owocow drzew rozmaitych im nadał — lednakże w Botanice i Florze żmudzkiej i nazwiska nawet grzybow i drzew, wybornie in *plurali Numero* używać i pisać można będzie, a tym sposobem oznaczy się i rozumiec się będzie ich cały gatunek czyli familia. —

UWAGA DRUGA

Ponieważ każdy na to się zgodzi i nikt temu nie zaprzeczy: że ludowi pospolitemu, naukowy podział roślin, na klasy, rzędy i rodzaje jest obcy i nieznamy — lednakże gdy ludowi znajome są w wielkiej części rośliny, i na wielką ich liczbę ma lud Żmudzki własne starożytne nazwiska, lecz lud znając jaką roślinę i mianując ją pewnem imieniem, zna ją tylko in *specie*, to jest jako gatunek a niezna bynajmniey in *genere*, to jest lud niewie i niema wyobrażenia, do jakiego rodzaju, rzędu i klasy ta roślina należy — Przeto sądzę iż wyrozumiały czytelnik, i doskonały Botanik Żmudzki temu niezaprzeczy: „że Żmudzkie nazwiska roślin od ludu słyszane, uważać trzeba za nazwiska gatunkowe (*vocabulum speciale*) a nie zaś rodzajowe, (*vocabulum generale*) „Więc Botanik Żmudzki, nieidąc w ślady Botaników Polskich, lecz idąc drogą własną i sprawiedliwą, niezechce zapewne Żmudzkie nazwiska gatunkowe (*vocabulum speciale*) przenosić i zamieniać na rodzajowe nazwisko; lecz zechce te rodzajowe i pospolite roślin Żmudzkie nazwiska, zostawić na swojej miejscu prawdziwem, to jest: na mieyscu drugim czyli jako gatunkowe nazwanie —

Zapyta ktoś, zkąd wiaść rodzajowe czyli *generyczne* nazwisko? Odpowiadam rodzajowe Żmudzkie roślin nazwiska, tak jak nazwiska *rzędow* i *klass* (ponieważ o tem lud pospolity wyobrażenia niema a tylko uczeni wiedzą co one znaczą) zależą od samowładney i twórczey woli uczonego i zręcznego a biegłego w języku Żmudzkim Botanika Żmudzkiego — Rodzajowe Żmudzkie roślin nazwiska, powinny być tworzone zręcznie aby małowały te czarktery rodzaju, które są naywspólnieysze wszystkim tego rodzaju gatunkom, albo jeśli to się nięda, mogą być tłumaczone z *łacinskiego rodzajowego nazwiska* (podług Linneusza układu) jeśli takowe mają znaczenie w naszym języku; albo nareszcie, gdy i to się nie da uczynić lepiej będzie zostawić łacinskie rodzajowe nienaruszone do czasu, nazwisko obok gatunkowego Żmudzkiego nazwiska; aniżeli to ostatnie podnosić do godności *rodzajowego nazwiska* a tem sposobem czynić zamieszanie w pojęciu tem, które lud raz sobie do tego nazwiska przywiązał, i do którego dziedzicznym trybem jest przyzwyczajony —

Cała przeto usilność i praca doskonałego Botanika Żmudzkiego do tego dążyć powinna: 1° Aby jak tylko usłyszysz pospolite żmudzkie nazwisko jakiej rośliny, natychmiast usiłował dojść co za roślinę pod tem nazwiskiem Żmudzini znają i jak ona się zowie systematyczne w języku łacińskim, podług układu Linneuszowego — 2° i wnet takowe nazwisko jako gatunkowe (:vocabulum speciale) przy tej roślinie zapisał, (z oznaczeniem jakiego jest rodzaju i liczby; a zaś rodzajowe Żmudzkie nazwisko sam Botanik Żmudzki z głowy swej obmyslić raczy — Gdy tak Botanik Żmudzki się sprawi, w ówczas każdy będzie mógł z tego korzystać, osobliwie Medycy i Doktorowie, a lud prosty po usłyszeniu lub wyczytaniu gatunkowego nazwiska rośliny, wnet zrozumie, o jakiej roślinie jest mowa i jakiej potrzeba np użyć — Przeciwnie zaś gdy pospolite Żmudzkie nazwisko rośliny będzie podniesione do godności nazwiska rodzajowego a na miejscu nazwiska gatunkowego położą się Żmudzkie przymiotniki (adjectiva) tym podobne jak następne łacińskie: vulgaris, officinalis, europeus, tinctorius, majus, minor, campestris, pratensis, communis, arvensis, sylvestris, palustris, sativus, islandicus, itd albo jak następne Polskie: pospolity, lekarski, europejski, farbierski, większy, mniejszy, polowy, łąkowy, wspólny, rolowy, lesny, błotny, domowy, Islandzki itd — wówczas lud pospolity słysząc lub czytając będzie sądził że to jest wcale inna i nowa roślina mu nieznajoma, lecz podobna do tej o której on ma wyobrażenie z nazwiska wciętego. Inż za rodzajowe — Itak np. Gdyby Doktor chciał zalecać na wysypkę wieszniaćkom Żmudzkim pić odwar decoctum Stipit, Solani Dulcamarae, i gdyby szukał we Florze Żmudzkiej jak Solanum Dulcamara Psianka Słodkogorz po Żmudzku się zowie i znalazłby np w jednej Edycji Flory Żmudzkiej nazwanie karkławyies tykroses a przeto Doktor temi słowy zalecił: „mergele imkies kij rita yr wakara sauja wirkszcziu karkławyiu tikrūju, iszwirink ondens korto yr gerk wałondomis etc” odpowiedziałaby: „Geta ponali” a wszystkie stare baby kłopotliwby pytając „parodikiet man Karkławyies tykroses, asz żynau karkławyias ale Daktars lipe tykroses karkławyies imtijs” albo tenż Doktor wziąłby np inną Edycję Flory Żmudzkiej i szuka jak tasama roślina się nazywa — Najduje Solanum Dulcamara, Katūges Karkławyjas (ponieważ Solanum nigrum zowie się katūges) a przeto temi słowy zaleca „mergele imkies kij rita yr wakara sauja wirkszcziu katūgiu karkławyiu yszwyrink wondens korto yr gerk wałondomis” — Dziewczyńa jako prosta i nieumiejętna systematycznego języka zapewne inaczej to zrozumiałaby i wzięłaby sauja wirkszcziu ir Katūgiu ir karkławyiu, to jest wzięłaby po gorsci i solani nigri i solani Dulcamarae i tak piłaby; piękne skutki z takowej kompozycji wynikłyby: znane bowiem są własności Solani nigri Botanikom i Lekarzom —

Jeśli zaś pospolitych czyli narodowych nazwisk roślin, (które są gatunkowymi zawsze) przemienianic, w rodzajowe czyli generyczne nazwiska niesprawi podobne omyłki i nedorzeczne błędy, to zawsze sprawi śmieszność i nieporozumienie np pod imieniem Dziurawiec, znali i znają wieśniacy Polscy w Mazowszu i w Krakowskim roślina, która systematycznie zowie się *Hypericum perforatum*, bo ta roślina rzeczwiście ma liście jakoby igłą zdajesię podziurawione patrząc przed światłem — Polscy uczeni Botanicy ją nazwali Dziurawiec pospolity, a tym sposobem wyraz dziurawiec stał się wyrazem Rodzajowym i dziś służyć musi wielkiej ilości gatunków tego *Hypericum* rodzaju, chociaż te gatunki dziurawcami rzeczwiście niesa i niebyły tak od ludu w mowie potocznej nazywane —

Wreszcie abym był jaśniejszym więcej w tej mojej dyspacie, wolno mi niech będzie, następniemi słowy się wyrazić — oto uważam ja pospolite czyli narodowe nazwiska Żmudzkie roślin za gatunkowe, w ty stopniu i podobieństwie jak nazwiska familiyjne lu zi; a zaś nazwiska rodzajowe Botaniczne roślin, uważam w tym stopniu jak imiona chrzestne ludzi — Jak ludziom nadając którekolwiek imię chrzestne, bynajmniej nieodmieniamy jego familiyjne nazwisko, i nigdy familiyjne nazwisko do godności imienia chrzestnego niepodnuszamy — Tak powinno dziać się w Florze i w Botanice Żmudzkiej ażebyśmy nigdy gatunkowe rośliny nazwisko nieodmieniali je w rodzajowe niezamieniali; lecz z uwagi że rośliny co wiosną na nowo się rodzą i wzrastają mają od dawna swoje (że tak nazwę) pogańskie nazwisko a niedostaje im tylko jakby chrzestnego. Systematyczno = uczonego = botanicznego imienia przeto takowe imiona ci ludzi co ten urząd prawują, sami powinni nowe obmyślić, lub już z najome zinnego języka przyjąć, gdy tak doskonały Botanik Żmudzki się srawi, w owczas jeszcze i tę będzie miał roskosz iż jako pierwszy sprawując ten urząd zostawi przez siebie nienaruszone one pospolite Żmudzkie (jako gatunkowe) roślin nazwiska, tak jako są ludzkie familiyjne nazwiska; i chociażby po nim systemat Botaniczny uległ czasami jakim odmianom, i czociaż do innego nowego rodzaju Botanicy iakakolwiek rośliną odnaszali by (s) wówczas we Florze Żmudzkiej z naywiększą łatwością takowe rodzajowe nazwisko odmienienie się da a gatunkowe czyli familiyjne nienaruszone zawsze pozostanie — A tak rzeczywiście bydz powuno, bo rodzajowe Botaniczne (a) Na dowod tego obeznanemu z Botaniką czytelnikowi dostatecznie zdaje się będzie jeden przykład przypomnąć, że np. roślina która u Linneusza nazwana była *Antirrhinum Linaria*, podług nowszych Botaników, dzisiey już się zowie *linaria vulgaris*. Nad to Linneusz Trufię odniósł do rodz: *Lycoperdon* i nazwał ja *Lycoperdon Tuber*, a wszakże dzisiey nowsi Botanicy utworzyli oddzielny rodzaj zwany *Tuber* itd — nazwisko, uważać nam trzeba, za rzecz ile naukową tyle potrzebną, lecz narodowe Żmudzkie gatunkowe roślin nazwisko uważać trzeba za konieczne i nigdy nieodmienne, jeśli chcemy sprawić się należycie i sprawiedliwie i jeśli chcemy aby nasze botaniczne roślin nazwiska *in perpetuum* jasnymi i wyrozumiałemi, i temiż samemi były i pozostały w obliczu odwiecznego nazwania i pojęcia powszechnego, pod któremi lud Żmudzki zna rzeczywiście dopiero takowe rośliny —

Zdajesię że dość jasno się wytłumaczyłem i każdy czytelnik zapewne zrozumiał, a za konkluzją ztęy uwagi wynika. — O to jes ona — „Że doskonały Botanik Żmudzki, jest w mocy i powinności żmudzkie rodzajowe nazwiska roślin sam utworzyć nowe i takie które ludowi lubo nie znajome lecz mniej więcej wyrozumiałe byłyby, a gatunkowe roślin nazwiska mu nowe tworzyć i nadawać niegodziszę, lecz te w pocie czola od ludu dowiedzieć się i takowe tylko iako gatunkowe nazwiska zapisać iest jego powinnością.“ —

Tym sposobem (niech rozważa uważny czytelnik) że nazwania tak rodzajowe jak gatunkowe, to iest: pospolite ludu nazwania, zawsze będą w Żmudzkim języku Rzeczownikami (*Substantiva*) a tym sposobem imionami własnymi (*Nomina propria*) Co bardzo ze wszęch względów wygodnie i dobrze będzie, a sposób nazywania przez przymiotniki (*adjectiva*) czego wyżej na innych językach dałem przykład, we Florze Żmudzkiej słusznie mieysca mieć niebędzie, jako rzecz niedogodna. —

Z tego punktu zarzuca może niektórzy, niektóre pytania, które w następnych uwagach usiłować będę roztrząsać —

(*Ne galas*).

Iš Pabrėžos nespausdintų botanikos raštų.

*SRYJE BĀLSENYNYN BHLUŲ ŽEMAYT. LOTINYNYIU PER KONYGĄ
AMBROZIEEJO PAABRĖŽĄ SOORINKTUŲ — MĖTUSY 1834 —
KREETINGŲ.*

Uwagi tyczące się ułożenia doskonałej Flory Żmudzkiej.

Miłośnikom Flory Żmudzkiej i znawcom języka żmudzkiego, poświęcone.
(Tešynys).

UWAGA TRZECIA.

Zarzucić nayałatwiej, że to wielka praca nowe rodzajowe nazwiska tworzyć? Krótko na ten zarzót odpowiadam: bez pracy nie! ta sama praca potrzebna jest do utworzenia nazwisk, klass i rzędów—A jak takowe tworzyć, nie które myśli już nadmienilem; a myśli dalsze, wraz z rozwiązaniem pytania; a zali Żmudzki język do tego jest zdolny i zdalny? Podadzą uwagi szósta i siódma.—

Zarzucić jednak w tym punkcie może ktoś inny molnieysze zapytanie, np następane: „Jesli nowe gatunkowe roślin nazwiska Botanikowi tworzyć i onnemi rośliny przezywać niegodzi się; co wówczas gdy takowe gatunkowe Żmudzkie nazwisko rośliny od ludu dowiedzieć się niemożno, gdy tey roślinie lud nie nadał nazwiska, lub gdy iey niezna pod żadnym nazwiskiem?“

Na to się zgodzą z własnego doswiadczenia, że często się mnie zdarało niedopytać się i niedowiedzieć się Żmudzkie roślin nazwiska—A zali jednak tego mamy bydz zdania że one Żmudzkie nazwiska w ludu niemają? Nie, przeciwnie sądzę, że to tego dowodzić nie może, albowiem i te rośliny które mają dość powszechnie nazwiska i które nayczęsciej zdają się oczom ludu Wieyskiego przedstawować, pokaż i pytaj iakiego gnuśnego i obojętnego wtem zgłędzie chłopaka a on odpowie iż niezna i twierdzić niejako będzie że ta roślina niema nazwiska: chociaż żkąd inąd iestem już pewny, że ta roślina, tak a nie inaczej po Żmudzku się nazywa—Przeto doskonały Botanik Żmudzki takimi przeciwnościami i trudnościami zrażać się niema i serca niepowinien tracić—Szukać powiniem stare baby które tytuł doktorek noszą i ich się dopytywać; a tak się dopytując nótabene nieprzystawac na jednej swojej parafii lub okolicy, lecz wszystkie kąty Żmudzkie i Litewskie przetrzec, i przez wszystkie parafie pielgrzymkę odbyć powinien, a wówczas zapewne mało mu roślin pozostanie, których by nazwiska się nie dowiedział, lecz przez takową pielgrzymkę sprawiłby i dowiedziałby się jakie nazwiska roślin Żmudzkie, całej Żmudzi i Litwie są wspólne; a na jakie rośliny niektóre okolice sobie tylko właściwe nazwiska mają; wówczas znacznie Botaniczny Lexison Żmudzki zbogaciłby—A tym sposobem hold winny przywiązania oddałby i językowi i nauce Botaniczney żmudzkiej! a jeśli by i tym sposobem sprawującemu się doskonałemu Botanikowi Żmudzkiemu, niektóre Żmudzkie gatunkowe nazwiska roślin zabrakły, wówczas wolno jest takowemu Botanikowi albo zostawić miejsce próżne albo do czasu przez siebie utworzone nadać nazwisko gatunkowe, lecz zawsze zprzestroga czyniącą się dla czytelnika i przyszłego Żmudzkiego Botanika, aby on jak skoro dowiesię od ludu i odkrycie prawdziwe pospolite Żmudzkie rośliny nazwisko gatunkowe, wnet takowe mógł postawić na miejsce utworzonego nazwiska—

UWAGA CZWARTA.

Tutaj zamieszczam uwagę iż często się zdarza; że lud Żmudzki czasami jedno nazwisko kilku roślinom nadaje, że szczególniejszej swojej uwagi; co ztakimi naswiskami doskonałemu Botanikowi Żmudzkiemu czy nie wypada? tworzy się zapytanie.—

Naprzód tego daję taki przykład—Żmudzkie stare baby mówią „Tremazoles ijrą trejopas“ i pod tem nazwaniem znają 1mo Glechoma fiederacea Obložnik bluszczowy 2° Achilea Millefolium Krwawnik pospolity—3^{tio} Trzecią roślinę niewiem, bo mnie niepokazano—

„Klijnažoles, sako kietweropas ijrą“ pod tem nazwaniem znają 1° Gladiolus communis Mieczyk pospolity—2° Prunela vulgaris głowienka pospolita—3^{tio} Thalictrum angustifolium Rutewka wąkoliścia—4to Pewny gatunek z rodzaju Gentiana goryczka, mnie dobrze znajomy, chociaż dopiero jego nazwania systematycznego sobie nieprzypominam—itd itd itd.—

W takich razach doskonały Botanik Żmudzki, takimi nazwiskami kontentować się nie może i nie powinien, ztęy uwagi, ponieważ to są nazwania nayeczęściej zlekarskiego względu nadane i tym sposobem niejedney, lecz często wielu roślinom różnego rodzaju botanicznego służące—

Wszakże doskonałemu Botanikowi Żmudzkiemu takowe nazwania zupełnie odrzucić się niegodzi; powinien on zbadać mysl ludu, naprzód jakie skutki rośliny lud Żmudzki pod tem nazwaniem bydy sądzi i wymaga; a powtórę—Przekonawszy się o tem; tedy tylko roślinie imię to zachować, które naydzielnieysze takie skutki posiada; potrzebie i nakoniec przekonawszy się o nicości tych skutkow i o urojonem czyli mniemaném nazwaniu, zupełnie odrzucić takowe nazwanie powinien a niekontentując się, szukać i dopytywać się innego nazwania—Tym sposobem dowiedziałem się poźniej że zowią:

Sraužoles arba srowes (f. pl.) Achillea Millefolium Krwawnik pospolity—Gaydėlė arba Gayduka (m. pl.) Gladiolus communis Mieczyk pospolity—

Jak inne się zowią, i jakiey roślinie naywłaściwiey te nazwania: Tremazoles i Klijna žoles służyć mogą dziś ieszcze niejestem wstanie decydować, bo dawno już jak wieś opuścić i kontynuować moją praktykę botaniczną zaniechać musiałem. To zostawuję do decydowania poźniejszemu memu czasowi jeśli Bóg dozwoli! Mogą wreszcie inni decydować którzy na wsi mieszkają i większą naukę Botaniczną i medyczną posiadają a co naywięcey ci tylko, którzy tym zając się nie lenią i którzy takimi rzeczami niegardzą!

UWAGA PIĄTA

Bez wątpienia w tych myslach Linneusz we wstępie do swego Systematu roślinnego podawać chciał uwagi, Botanikom przyszłym innych Narodów, którzy żyjącemi językami pisac będą; sam tego nie mogąc dokazać i wyexekwować, albowiem pisał w zmarłym języku łacińskim—Ale w tymże wstępie, następną pamiętną uwagę i powszechną regułę—wszystkim przyszłym Botanikom wszystkich narodów, przepisał naywyraźniey a którą sam nawet nayıpilniey exekwował, o to iest ona:

„Linneusz ostrzega i zaleca, aby Botanicy poźniejsi po nim, o to zawsze się starali, aby nazwisko roślin rodzajowe z jednego wyrazu się składało a nazwisko roślin gatunkowe może wpotrzebie ze dwu wyrazow naywięcey się składać“. Gdyby to ostatnie było, ze trzech wyrazow,

juž zle iest, i zamieszanie sprawić może w nomenklaturze Botaniczney—
Odyby zaś rodzajowe rośliny nazwisko, choc tylko ze dwu wyrazow się
składało, tem samem juž jest naygorzey i mieć niepowinno; bo ieszcze
większe zamieszanie w botaniczney nomenklaturze nastąpiłoby—

Linneusza takich nazwan dajemy przykłady:

Arbutus Uva ursi—

Ribes Uva crisa—

Nacrinium Vitis idea—

Asplenium Ruta muraria

Chenopodium Bonus Henricus

Thlaspi Bursa pastoris

Agrostis spica venti

Rhinanthus crisa galli itd. itd. itd.

Taką wolność może i doskonaly Botanik Żmudzki używać, lecz tylko
zbiedy albo zpotrzeby, (: masię rozumiec:), i z uwagi tey że chcemy do ludu
wyobrażenia i sposobu tak myślenia, jak roślin przezywania trafić, i zwyczaju
narodowego trzymać się—I tak np Żmudzini pod nazwaniami: =Bojorė
dydijey, Bajora mażijey mielynijey, trzy rośliny róż-
ne (: chociaż podobne :) i wszystkie do innego rodzaju Botanicznego na-
leżące, znają—Przeto dla przykładu w następny sposób zapisują: mieysce
nazwiska,

Rodzajowego — gatunkowego,

1 * Centaurea arba

Żwijnagalwė,

* Scabiosa arba

Retynyszkes.

** Retynas (f. pl.) Scabiosa succisa

* Jasione arba

Juzjonis

Albo takie przykłady:

* Iris arba Waywo-
rijksztiszes

2 ** Bajora dydijey

Centaurea jacea

Chaber łakowy

** Dagė Centaurea

benedicta—Chaber kosmaty—

* Bajora Mażijey

Scabiosa arvensis

swierzbnica polna.

Swierzbnica podgryziona

** Bajora Mielynijey

Jasione Montana—

Pawiniec pospolity

** Wyłkdalgė getto-

nijey Iris Pseudacorus

** Wyłkdalgė mielynijey

Iris germanica—

Tutay te nazwania, można uważać jako rodzajowe wprawdzie, bo sam
lud upatrzył podobieństwo uderzające.—Lecz w rodzajach gdzie takiego
podobieństwa niema między gatunkowemi; to zastosowac się nieda—a
przeto trzymając się ogólney reguły na mieyscu rodzajowem niepołożyłem
wyrazu Wyłkdalgė—

* Dianthus arba

Wyniszkis

* Lysimachia arba

** Saules aszaras,

Dianthus deltoides,

gwoździk trawny—

** Palejykes Kėnsū Lysimachia

numularia—Bazanowiec rozesłany—

itd itd itd—

P. S. Rodzajowe tutaj nazwiska są tworzone na próbę - a jak tylko doskonały Botanik Żmudzki obmysli stosowniejsze, te wyeliminować będzie można, a nowe na ich miejsce postawić, wszakże zawsze doskonały Botanik Żmudzki stosować się zechce do uwagi drugiej aby pospolite Żmudzkie roślin nazwiska, do godności rodzajowego nazwiska niepodnosił; lecz zawsze takowe zastosował na miejscu drugim, to jest: na miejscu gatunkowego nazwiska.—

(Ne galas).

Spaudai parengė J. E l i s o n a s.

Iś Pabrėžos nespausdintų botanikos raštų.

*SRYJE BALSENYYNY BILUU ŽEMAYT. LOTINYNYIU PER KONYGA
AMBROZIEEJO PAABREŽA SOORINKTUU — METUSY 1834 —
KREETINGOO.*

Uwagi dotyczące ułożenia doskonałej Flory Żmudzkiej.

Miłośnikom Flory Żmudzkiej i znawcom języka Żmudzkiego, poświęcone.
(Tešinsy ir galas).

UWAGA SZÓSTA.

W Uwadze pierwszej obserwowaliśmy że Żmudzini naychętniej lubią swoje nazwiska roślin in Plurali Numero używac. Dopiero należy się zastanowić nad ich naturą Etymologiczną, czyli rozważać jak i zjakiego źródła one się formują. A ztego punktu rozważania, korzystne dla Botanika Żmudzkiego czyni się usposobienie, jak przez to, Duch języka Żmudzkiego zgłębiwszy, tenże, nowe nazwiska roślin mianowicie nazwiska rodzajowe będzie złatwością tworzyć i na wzór pospolitych nazwisk formowac—

Wszystkie Żmudzkie nazwiska roślin można uważac jako rospadające się na dwie główne klasy, to jest na wyrazy niezłożone (:voces simplicae:) i na wyrazy złożone (:voces compositae:).

KLASSA PIERWSZA.

O Żmudzkich nazwiskach roślin niezłożonych (voces simplices:).

Te są nayprostszej natury, to jest: nie są złożone zdwoich wyrazów, lecz tylko pochodzą od innych wyrazów i nayczęściej mają dwie sylaby.

Formują się i pochodzą od różnych części mowy (:derivantur ab omnibus partibus orationis:).

I mo

Formowane od Rzeczowników (:Voces derivatae a substantivis:).

Te są wielorakiego gatunku A) Nayprostszej natury następne bydz się zdają, np. Taukes, Traukes, Szakes, Pijitwes, Purwes, itd. zawsze prawie femin. plural. Numeri.

*Lecz zastanowić się trzeba, nim te do takowej postaci przyszyły, jaką koley w mowie potoczney odbyły, o to pierwiastkowie mówiono.

Taukażolie potem Taukžoly nareszcie Taukies, *Symphitum officinale*; Żywokost lekarski.

Traukażolie, potem traukžoly, nareszcie Traukes, *Tormentina erecta*, Drzewianka prosta.

Szakużolie potem Szakžoly, nareszcie Szakies, *Lycopodium*..... Widłak.

Pijtwiejażolie, Pijtwiežoly, nareszcie Pijtwes, stokrótki roślina ogrodowa.

Purważolie, Purwžoly, nareszcie purves—Roślina jakaś błotna.

Gawrużolie, Gawržoly, nareszcie gawres *Spergula arvensis* Sporek rolowy.

Laukażolie, laukžoly nareszcie laukies *Scrophularia nodosa* Trzędownik głowkowy.

B: Inną są od nazwisk familijnych ludzi, od nazwisk Ptaków, Zwierząt, i Duchów nawet wzięte Bóg wie jakąś pamiątkę n.p.

Gosztautta (m. pl.) *Saponaria officinalis* Mydlnica lekarska (od Gosztauts, nazwisko familij).

Bajora dydijey, mazijey yr mielynijey—o których było wyżej.

Geguzės (f. pl.) *Equisetum silvaticum*. Skrzyp lesny. Gaydele atque Gayduka (m. pl.) *Gladiolus communis* Mieczyk pospolity.

Vožele atque Wožuka (m. pl.) *Pimpinella saxifraga*; Biedrzynek pospolity.

Welne (m. pl.) *Lythrum salicaria*; Krwawnica pospolita (od Welnis Diabel).

C) Od Imion rzeczy nieżywotnych przez upatrzenie jakiegoś podobieństwa n.p. *Pentstemon* (m. pl.) *Aquilegium*... Orlik Roślina ogrodowa.

Wynė (m. pl.) *Epilobium spicatum* Wierzbowna klasowa (od Wynis, łała).

Bomboła (m. pl.) *Caltha palustris* kniec błotna (od Bomba pepeki).

Raktelė arba 3ta Petra Rakta (m. pl.) *Primula veris* Pierwiosna pospolita.

Lynelė arba Lyniuka, arba Lynelė P. *Szwencziausios Linaria vulgaris*, Lnianka pospolita.

Pukė, (m. pl.) *Gnaphalium* Szarota...

Narijczes (f. pl.) *Stellaria graminea* Gwiazdnica trawiata (od nare, schylenie stawów kości).

D: Inne nazwiska Roślin są Cudziemskiego pochodzenia, mianowicie ogrodowych n.p. *Eliosze* (m. pl.) *Aloe epicata*.

Rutas (f. pl.) atque Rūta (m. pl.) *Ruta graveolans* Ruta ogrodowa.

Bezda (m. pl.) *Sambucus nigra* Bez pospolity.

Mietas (f. pl.) *Betonica officinalis* Bukwica Lekarska.

E: Inne nareszcie nazwiska roślin wprowadzie jako rzeczowniki (Substantiva)—tu odnaszamy, lecz przyznać należy, że trudno jest dopiero Etymologią doyrzeć; mamy jednak nadzieję, że gdy język Żmudzki więcej na Światło wystąpi, wówczas i te dōydzimy, n.p.

Dobyla baltyiey, raudonijey, gettonijey — *Trifolium Notrieles* (f. pl.) *Urtica Urens*.
 Metijles (f. pl.) *Artémisia absinthicum* — Bylica
 Piołun.
 Waszoklê (m. pl.) *ribes rubrum* Porzeczka pospolita.
 Goda (m. pl.) *Rumex aquaticus*, szczaw kolski.
 Uśnis (f. pl.) *Carduus arvensis* Oset polny.
 Garlê (m. pl.) roślina morska do Rodzaju *Fucus* należąca.
 Ašê vel Asiuklê (m. pl.) *Equisetum Nyemale* — Skrzyń
 Chwoszcz.
 Anaszykes (f. pl.) *Waleriana Officinalis* Kozłek
 lekarski itd.

II°

Formowane od Przymiotników (: *Voces derivatae ab adiectivis*).
 Te mogą też bydz wielorakie i tak —
 A) Dwusyllabowe np.
 Gayle (m. pl.) *Ledum palustre*: Bagno pospolite (ab adiectivo
 gajylus okrutny).
 Aklê (m. pl.) gettonijey, raudonijey... *Galeopsis versicolor*
 etc. Badył upstrzony etc. (ab adiectivo aklas ślepy).
 Kijtê (m. pl.) *Artemisia vulgaris* Bylica pospolita (ab
 adiectivo kijtas twardy).
 Kulê (m. pl.) *Angelica Silvatice* Dziegiel pospolity (: ab
 adiectivo kulus kruchy, dający się zbic łatwo na druzgi, jak na-
 czynie Szklane lub gliniane; które adiectivum od słowa kultu po-
 chodzi).
 Liepe (m. pl.) *Nimphaea albo* grzybien biały (ab adiectivo lepus
 pieskliwy, delikatny).
 B) Albo Tróysyllabowe np.
 Rüksztijnes vel Rugsztieles (f. pl.) *Rumex acetosa*,
 Szczaw pospolity (ab adiectivo Rugsztus kwasny —).
 Żwagynê (m. pl.) *Rhinanthus Crispagalli*. Szeleżnik
 większy (: ab adiectivo Żwongus).
 Retynas (f. pl.) *Scabiosa succisa* (Swierzbica pod-
 grzyziona (: ab adiectivo Retas rzadki).

III^{io}

Formowane od Imion liczebnych (: *voces derivatae a Numeralibus*):

Abejutê (m. pl.) jakaś roślina w Litwie Pruskiej, tak nazywana,
 po Niemecku *Zwiedorn*:) vide *Lexicon Litvanicum*: Ch. Gótl.
 Mielkego).

Wijnute, jakaś Roślina tamże tak nazywana, że samotnie rośnie.

IV^{to}

Formowane od słów (: *voces derivatae a verbis*):

Nayczęsciey są dwusyllabowe, np.

Kibê (m. pl.) *Aretium Lappa*. Łopian pospolity — (a verbo kibti
 Lepic się, Inać).

Dagê (m. pl.) *Centaurea Benedicta* Chaber kosmaty
 (a verbo dijgti kłóc).

Terkszlê (m. pl.) *Rubus Aretiens*. Malina północna (a
 verbo tekszoti).

—Rūgtė (m. pl.) *Polygonum Amphibium* Rolet ziemnowodny (a verbo Rugti:).

Traukszle (m. pl.) *Equisetum palustre*, Skrzyp wodny a verbo trauszkiety:)

Smuklė (m. pl.) Roślina do Traw należąca a verbo smukti opadać grzaznać.

Łuksza: (m. pl.) *Nimphaea Lutea* Grzybien żółty (a verbo łuk-sztinti rozwijać).

Wytures (f. pl.) *Convolvulus arvensis*, Powoy Polny. (a verbo wyturti)—itd.

KLASSA DRUGA.

O Żmudzkich nazwiskach Roślin złożonych (:voces compositae:).

Żmudzka mowa w nazywaniu wszelkich innych przedmiotów (jeślibysmy na botaniczne nazwiska Roślin niedali baczenia:) bardzo chętnie używa wyrazów złożonych (:vocabula composita:) Ale ta jej własność w nazywaniu roślin szczególną gra rolę—A upewnić się i przekonani być możemy z kąd inąd, że nawet tą jej jedną własności mowy Żmudzkiej niewrocilibysmy oka we względzie obfitości wyrazów, prześcignąć możemy inne nam dziś sąsiednie języki, a stanąć obok języka Greckiego na równi.

Żmudzkie nazwiska roślin złożone (:vocabula composita:) różney są budowy i natury, a przyczynę ich tak nazwania pierwiastkowego, szukać należy w duchu narodu, w mniemaniach jego starożytnych, dziecinnych i zabobonnych, nareszcie szukać należy w Niejakimś podobieństwie przez lud upatrzonem, a nakoniec wskutkach lekarskich, tak prawdziwych jak mniemaniem fałszywym im przypisywanych—Te wyliczone przyczyny stosu ją się w części także do nazwisk roślin niezłożonych o których wyżej była mowa.

Takowe Żmudzkie nazwiska roślin złożone dzielą się na wiele podziałów czyli gatunków, i tak

[mo

Złożone z dwóch rzeczowników (:Substantivum cum substantivo:).

A) z Takich dwóch Rzeczowników, z których obydwa pojedynczo i rozdzielno wzięte, niesą nazwiskiem żadney rośliny; lecz z połączenia ich nazwisko rośliny się tworzy np.

Szałpusnes, *Tussilago Farfara* (ex szalna et puse:).

Kiaupijnes vel Kiaupijnes, (f. pl.) *Lactuca virosa*: Sałata jadowita (od kiaule et pijnas:).

Bytkriesles: (f. pl.) *Tanacetum vulgare*. Wrotycz pospolity (ex bytes et krieslas:).

Brolseseles (f. pl.) *Viola Tricolor* (ex brole et seseles).

Wytkadalge geltonijey (m. pl.) *Iris pseudacorus* Kosaciec błotny (ex Wytk's et dalgis:).

Warnakė (m. pl.) *Senecio Jacobea*: Starzec podbaldaskowy (ex Warna et akis).

Wentrijszte (m. pl.) *Spirea Ulmaria*: Tawuła błotna (ex wente et Rikszy, jest dziś rzeka wente na Żmudzi, abył Niegdyś Narod Wentow nad tą Rzeką w Kurlandyi mieszkający jak świadczy Historia i a Windawa miasto po Łotewsku do dziś dnia Wentes pils zowiesię:).

Katpiedes (f. pl.) *Gnaphalium arenosum* Szarota żółta (ex Katie et pīeda:).

Żalifunké atq: Żalczelunka (m. pl.) *Daphne Mesereum*.

Gondrasnapé (m. pl.) *Geranium pratense* Bodziszek błękitny.

Wysztkoje (m. pl.) po pelkes, łomas yr lenkes aug.

B) Złożone z dwóch takich Rzeczowników, zktórych jeden pojedyn-
czo wzięty jest nazwiskiem pewney rośliny—W takim razie.

1° Wyraz będący nazwiskiem pewney rośliny stac może naprzodzie, np.

Pupgiżelē (m. pl.) *Aconitum Neomontanum* To-
jad pospolity, od Pupa et giżelis:).

Karkławijtes (f. pl.) *Solanum Dulcamara* Psianka
Śłodkogorz (ex karkła et wijtes).

Pupłayszkē (m. pl.) *Menianthes trifoliata*. Bobrek
trzylistny (ex Pupa et łayszkas lišč:) itd.

2° Czasami wyraz będący nazwiskiem pewney rośliny, stoi na ko-
nen np.

Rijmaropē Atropē Belladona. (m. pl.) (ex Rijmas et
rope).

Kiaularopē (m. pl.) Jakas roślina.

Szyłokulē (m. pl.) *Athamanta Libanotis*, Oleśnik
gorny (ex Szyła et kulē).

Gardokulē (m. pl.) *Cherophyllum sylvestre*, Trzebula
lesna (?).

Żonskulē (m. pl.) *Typha latifolia* Pałka Szerokoliścia.

Kiaupupe atque Kiaupupe (m. pl.) *sempervivum*
tektorium skoczek...

Kumelmietes (f. pl.) *Veronica Chamedrys*, Prze-
tacznik łąkowy,—

Znykżyrnē (m. pl.) *Lathyrus pratensis* Groszek
łąkowy.

Dijmedē (m. pl.) *Artemisia Abrotanum* (scilicet—
Dijwamedis).

C) Złożone z dwóch Rzeczowników, zktórych kohcowy jest wyrazem
ũga, co znaczy jagodę, np Katuges (f. pl.) *Solanum nigrum*.
Psianka pospolita.

Żemuges (f. pl.) *Fragaria vesca*, poziomka pospolita.

Gerwuges (f. pl.) *Rubus fruticosus* Malina Jeżyna.

Gijwatuges (f. pl.) *Paris quadrifolia* Czworolist pospolity.

D) Często bywają złożone z nazwiska jakiej rośliny z dodaniem na-
przodzie wyrazu Szun (co znaczy psi) dla pokazanie niejako fałszu i
odroznienia od prawdziwey rośliny do niey podobieństwo wielkie mającey np.

Szunramunes atque Szunramules, dla rożnicy niejako
od Ramunes albo Ramules *Matricaria Chamomilla*.
Maruna Lekaska.

Szundyrses (f. pl.) dla rożnicy od dyrses.

Szundrijkas (f. pl.) *Lycopodium clavatum* — Wid-
lak Goździsty idt idt.

E) Wiele jest procz tego nazwisk roślin, ktore zdwoch Rzeczowni-
kow ieszcze in Ore populi nieskontratowanych w jeden wyraz, się
składają, np Saules aszaras — *Dianthus Deltoides*.
goździk trawny.

Pijwu gwayzdyka *Leontodon Taranacum* podroźnik pospolity.

Znyke Mijże yr gryka *Polytrichum Pionnik* (do Mchow).

Gyres Żemcziuga *Lathyrus Sylvestris* — Groszek lesny.

Żemes cziepra *Polygala vulgaris*, Mlecznica pospolita —

Warnas cziesnaka *Cardamine pratensis* Rzerzucha łączna.

Żemys gwayzdyka *Hieracium Pilosella*. Jastrzębiec jednokwiatowy.

Palejykes kensu. *Lysimachia nummularia*. Bazanowiec rozesłany.

Pijwas rüta (m. pl.) *Hypericum perforatum* Dziurawiec pospolity.

Pijwas eglykes (f. pl.) *Pedicularis palustris*. Gniadosz błotny.

Pijwas gawres (f. pl.) *Gallium verum* Przytulija żółta.

Lauka Barkszté. (m. pl.)

itd itd.

Z takimi nazwiskami Botanikowi jest niewygodnie, iednak że zbiedy użyć mu trzeba będzie; a inne dla samey ośobliwości nazwania, wksięgach zachować, np pierwsze nazwisko, *Saules aszaras*.

F) Jeszcze większa liczba jest zakonczonych na żolie lub żoly — Takowe, jeśli przed wyrazem żolie leży Rzeczownik (substantivum) dająsje skracac wjeden wyraz koncząc in Plurali numero np Traku żolie, Trakżoly, a nareszcie Trakes, o tem już było wyżej, — Lecz jeśli słowo (verbum) poprzedza niedająsje tak formowac w mowie potoczney, np Puszkażoles (f. pl.) *Ranunculus flammula* — Jaskier pochyły.

Trema Żoles (f. pl.) *Glechoma hederacea* obłożnik bluszczowy. —

Siustażoles, *Alisma plantago* Żabiniec Babczany.

Traukażoles, *Plantago major* Babka gładka.

Traukżoles, aug tarp brukniu, po szyłus Titawieniu.

Abswadżoles, aug po wejes pri lenkiu lline — jednakże są i z Rzeczownikami na przodzie, zkontratować się nietak łatwo dające się np.

Giwatżoles, *Geum rivale* kuklik zwisty.

Gelzijsżoles, *Plantago media* Babka kosmata.

Kraujeżoles, *Sanguis arba Officinalis* Krwisiąg lekarski — Zowią także czasem tym imieniem i *Lythrum Salicaria*, Krwawnica posoplita.

Yszgonszczeżoles, *Veronica longifolia* Przetacznik długoliści.

Auksażoles *Ranunculus*..... laskier.

II do

Złożone z Rzeczownika i przymiotnika (:Substantivum cum adiectivo:).

A) Przymiotnik Rzeczownika poprzedza np.

Bałgalwe vel Bałgalwe (m pl.) *Anthemis arvensis*. Prumian polny.

Dewijnmaces (f. pl.) *Verbasium nigrum* Dziewanna czarna.

Geltongalwe (m. pl.) *Ranunculus acris* laskier ostry.

Sauswiitis (in Sing) rodzaj drzewa.

Retpiedes (f. pl.) roślina jakaś.

B). Przymiotnik po Rzeczowniku jakim, a nawet po nazwisku jakiejs już rośliny leży np Gegužraybė (m pl.) *Orchis maculata* Storczyk plamisty.

IIIbis

Złożone z Rzeczownika i przyimka na przodzie (:Praepositio cum Substantivo):

Pałazdes (f. pl.) *Asarum Europeum* Kopytnik pospolity.

Bedruskes (f. pl.) tokeś żoles.

Paegles (f. pl.) Rydzy.

IV^{to}

Złożone z Rzeczownika i słowa (:Substantivum cum verbo-).

A) Rzeczownik poprzedza słowo np žonsleses (f. pl.) *Melica nutans* Perłowka jednostronna (:ex Žonsis et lesti:).

Nakwyszās (: f. pl.) Roślina jakaś (ex naktis et wijsziet:).

B) Ze słów poprzedzonych przyimkiem, czyli od słów złożonych pochodne np.

Potwynkė (m. pl.) *Trollius Europeus* zawilec łukowy itd.

Tym sposobem Żmudzkie roślin nazwiska klasyfikując można sobie ukształcić doskonałe wyobrażenie o Naturze Żmudzkich nazwisk roślinnych; a jak wiele taka znajomość i takie nad nimi zostawianie się gramatyczno leksykograficzne, jest doskonałemu Botanikowi Żmudzkiemu potrzebne, osobiście wterazniejszym opuszczonym języka Żmudzkiego stanie; ten tylko może i jest wstanie tej prawdzie niezaprzeczyć, który przy gorliwości i znajomości naukowej, znać zechce ztykając się z tym przedmiotem okoliczności.—

Mamy nadzieję że doskonały Botanik Żmudzki, zarówno w nauce, jak wjęzyku krajowym biegly, niezechce przestawac na krótkim tym rysie, lecz przy swej obszerney Żmudzkich nazwisk roślinnych znajomości, pomnożyć te uwagi za rzecz godną swej pracy policzy,—Mamy nadzieję, że doskonały Botanik Żmudzki, niemoże i niepowinien kontentowac się determinacyą roślin naszą; albowiem sami przekonani jesteśmy, że w wielu razach zle rośliny zadeterminowane bydź mogą, albo mylnie od nieswiadomych dobrze tej rzeczy wskazane. Przekonani przeto jesteśmy, że determinacya roślin tuteysza, potrzebuje sprawdzenia, nietylko w naszey lecz nawet winnych okolicach—A w ówczas jaksię okaże, że w innych Żmudzi okolicach pod tymże imieniem też sama roślina jest znajomą, pewni bydź możemy oprawdziwem i powszechnem nazwisku tej rośliny—Innych pewnośc, gdy przeciwnie się stanie, zawieszoną będzie.—

UWAGA SIODMA.

Zwracając myśl Czytelnika do powyższych uwag, że oto „powinnością bydź uważam doskonałego Botanika Żmudzkiego aby rodzajowe roślin nazwiska potwórzył“ Podałem myśli niektóre w jaki sposób takowe tworzyć i formować, przy powtórzeniu czego, jeszcze jedną nową myśl i uwagę tutaj zamieszczam z przykładami.—

Rodzajowe Żmudzkie roślin nazwiska, powinny być tworzone, lecz zρέcznie i stosownie do Ducha języka Żmudzkiego.

1mo Przez wyraz któryby malował w wyobrażeniu głowy naszej techaraktery rodzaju, które są naywspólniejsze wszystkim tego rodzaju gatunkom.

2do Przez wyraz który jest tłumaczeniem znaczenia łacinskiego Systematycznego rodzaju nazwiska.

3^{cie} Przez przyjęcie łacinskiego Systematycznego rodzajowego nazwiska do czasu, nadając iednak mu zakonczenie i brzmienie jakie duch Żmudzkiego języka wymaga.

i 4to Przez wybor nayznajomszego i naywięcej upowszechnionego gatunku pewnego rodzaju i przez uformowanie ze Żmudzkiego jego nazwiska rzeczownika Substantivum gentiliu m się zowie, a który się kochczy w Żmudzkim języku na Yszkis in Sing. Masc i Yszkė in Plurali Masc, a to przez Stosunek i podobieństwo do Substantivum Gentiliu następnych, np.

od Telszė mamy	Telszyszkis Telszyszkė	
od Sziaulė mamy	Sziaulyszkis Sziaulyszkė	
od Mosiedė mamy	Mosiedyszkis Mosiedyszkė	
od Musų mamy	Musyszkis Musyszkė	
od Jūs u mamy	Jusyszkis Jusyszkė	itd. itd.

Ita są prawdziwe rzeczowniki rodowe (gentilia) do Ludzi naypospoliciej wzywane w Żmudzkiey mowie, które wskazują do jakiego mieysca, Miasta, parafii, okolicy, powiatu, rodu i partyi ludzie należą—A formują się pospolicie od przymiotników które konczą się na yszkas np Telszyszkas Wynyszkas itd na sposób Telszewski na sposób Wileński; także lenkyszkas na sposób Polski, po Polsku itd—a ponieważ nad to, takowe Rzeczowniki rodowe są nawet od nazwisk familijnych ludzi, ale B: Panow i Szlachty formowane dla okazania do jakiego Pana należą jacy poddani i Skazkowi (servi) np Zubawyszkė do Zubowa.

Ploteryszkė do Platera
Kunygszkė do Plebana
Karalyszkė do króla

należący

itd. itd.

A przeto dla czegoż niemożemy tę formę Rzeczowników zastosowac przez podobieństwo do Roślin¹⁾ i taki wyraz użyc na nazwisko rodzajowe Rośliny np.

1) Tylko z tą uwagą aby iesli domyslny wyraz jest żolie, żoles, klasę takowy rzeczownik rodowy, in fem genere Kiedy zaś domyslny wyraz jest medis, mede klasę należą in Mascul genere.

Mieysce nazwiska

Rodzajowego

1

* *Solanum* arba
Katugyszkės

* *Triticum* arba
Kwijjyszkės

* *Vaccinium* arba
Karwugyszkės

* *Rubus* arba
Awietyszkės

Gatunkowego

2

** *Karklawiyias* arba *Karklawijtes* (f. pl.) *Solanum Dulcamara*—Psianka słodkogorz.

** *Katuges* (f. pl.) *Solanum nigrum* Psianka pospolita.

** *Roputes* arba *bulbes* (f. pl.) *Solanum tuberosum* Psianka kartofla.

** *Warputes* (f. pl.) *Triticum repens*, Przenica Perz.

** *Kwijjte* (m. pl.) *Triticum hybernium* Przenica pospolita.

** *Mielinuzes* (f. pl.) *Vaccinium Myrtillus* Borówka czernica.

** *Spongūles* (f. pl.) *Vaccinium Oxycoccos* Borówka żółta.

** *Bruknes* (f. pl.) *Vaccinium vitis* Idea Borówka brusznica.

** *Waywora* (m. pl.) *Vaccinium Ulliginosum* Borówka Łochynia.

** *Awietes* (f. pl.) *Rubus Ideus* Malina pospolita.

** *Tekszlė* (m. pl.) *Rubus aretiens*, Malina północna.

** *Gerwuges* (f. pl.) *Rubus fruticosus* Malina Jeżyna.

** *Meszkuges* (f. pl.) *Rubus caesius*.

itd. itd. itd.

Tym sposobem cztery są podane myśli do tworzenia nazwisk rodzajowych roślin; trzech pierwszych można widzieć przykłady w uwadze piątej, które są naturalniejsze i prostsze, nad czwartym sposobem albo myślą obszerniej sądziłem rzecz godną się zastanowić, ponieważ nosi na sobie charakter nowości.

UWAGA OŚMA

czyli

Zakończenie

Wszystkie poprzedzające uwagi, tyczą się samej doskonałości i planu w napisaniu dokładnej Flory Żmudzkiej, pod względem leksyograficznym tylko—I w tym zawodzie gdy poprzedzającymi uwagami Botanik Żmudzki się przeymie i gdy zebrane roślin nazwiska Żmudzkie w kilku od siebie odległych miejscach sprawdzi; może w samotności wykończyć

dzieło i bydź pewnym że na imie doskonałego zasłuży, i że Flora Żmudzka upleci Jemu wieniec wieczney pamięci.—

Lecz jeśli doskonały Botanik Żmudzki zagrzany przywiązaniem do swej przyjemney nauki i języka Żmudzkiego olbrzymim krokiem i Terminologią Botaniczną w Żmudzkim języku odleje; i Fiziologią wtymże języku wyluszczy; a to używając wyrazów wykopanych i starożytnych Żmudzkich, a strzegąc się Makaronizmów Polskich, w owczas na prawdziwą wielką sławę i w dziećność zasłuży, w owczas lubiących nauki i język Żmudzki, a od w Nukow za odrodzeniemi się nauk i światła w naszym kącie, ze Świętym Szacunkiem imie Jego wspomинane będzie—Lecz w tym zawodzie Botanikowi Żmudzkiemu, wielkie trudności, wielkie przeciwności są do zwalczenia Audaces fortuna juvat!

Doskonały Botanik powinien dobrać do opisów części roślinnych takie wyrazy które już krążyć mogą między ludem; a tworząc nowe, tak te się mieć ze swej natury powinny, żeby najsłabiejszym sposobem przez odkryty źródłosłów, natychmiast zgadnąć możnaby, co o ne znaczyć mogą przez przybliżenie—w Takim razie Botanik Żmudzki ze swej Samotności wystą piwszy komunikować swoje dzieła, albo sam takowe czytać przed osobami biegłymi w języku Żmudzkim zechce; którzy powinni słuchać się i decydować azeli rozumieją rzecz i wyrazy—Lecz takowi słuchacze mniej więcej znauką botaniczną i z wyrazami determinologicznymi łacińskimi dobrze powinni bydź oswojeni. Przeciwnie zaś jeśli by słuchacze najlepiej posiadali język Żmudzki, a Botaniczney nauki nieznali; taki byłby Skutek ztey pracy i decyzya, jak gdyby na wzajem słuchał najs doskonalszy zagraniczny Botanik, a po Żmudzkę ani w ząb nieumiał—w obu razach skończyłoby się jak przysłowie niesie: „na Niemieckiem kazaniu“. —

Spaudai parengė J. Elisonas.

Koniec

Galas.